

Minimaal een derde van Nederland reserveren voor natuur

In zijn boek 'Wilde apen' houdt Frank Berendse, emeritus hoogleraar natuurbeheer aan de Wageningen Universiteit een ferm pleidooi voor meer natuur. Hij wil één derde van Nederland reserveren voor natuur en natuurvriendelijke landbouw en tegelijkertijd de invloed van de intensieve landbouw flink terugschroeven. Vork-redacteur **Stijn van Gils** vroeg drie prominente natuurbeschermers en de Land- en Tuinbouw Organisatie om een reactie. Berendse zelf reageert direct op hun commentaar.

Berendse baseert zijn pleidooi op de volgende analyse: Veel soorten zijn 'living dead'. Ze komen in zulke lage dichtheden voor dat een toevallige catastrofe meteen fataal is omdat het totale areaal natuur niet groot genoeg is. Tot overmaat van ramp heeft de landbouw, via onder andere mest en bestrijdingsmiddelen, een enorme negatieve invloed op de natuur. Dat is absurd, omdat een groot deel van het landbouwareaal weinig toevoegt aan de economie volgens Wageningen Economic Research (voorheen LEI) en het Centraal Plan Bureau. Om zelfvoorzienend te zijn, kan Nederland toe met veel minder landbouwgrond.

Na zijn analyse laat de oplossing van Berendse zich raden: hij wil een groot deel van de landbouwgrond omzetten in natuur of landbouw waar de natuur voorop staat. In het overgebleven landbouwgebied moet een sterke prikkel zijn om niet te vervuilen. Dat wil hij bereiken via een pesticiden- en mestbelasting. Natuurbeheerders hebben zich daar te weinig voor ingespannen. "In plaats van te strijden voor natuur, discussiëren ze over welke natuur dat dan moet zijn... Geneuzel in de marge", aldus Berendse in zijn boek. Willen we natuur echt substantieel beschermen dan is daarvoor minimaal één derde van Nederland nodig.

**'EHS MISLUKT
DANKZIJ AGRA-
RISCHE-NATUUR-
LIEFHEBBERS'**

Econoom Tom Bade vindt het een onhaalbaar plan. Meer natuur ziet de directeur van Triple E, een bedrijf dat probeert om de waarde van natuur te verzilveren, wel zitten. „Maar één derde? Moet dat allemaal in een land met 17 miljoen mensen op een kluitje? Nederland is een voedselrijke delta en daarom uitermate geschikt voor de landbouw. Grootschalige natuurontwikkeling is veel kosteneffektiever in een gebied waar de potentie voor de landbouw kleiner is, zoals Oost-Europa.”

Bade vindt de keuze voor de vorm van natuur wel degelijk belangrijk. „Alle agrarische natuur is mislukt. Landbouw is hoogdynamisch en wordt – om mee te draaien in de wereldmarkt – steeds intensiever. Hoe hard je ook probeert, dat gaat niet samen met natuur. Natuur is best te combineren met functies als waterberging of recreatie, maar niet met landbouw.” Natuurbeheerders kunnen

zich volgens hem daarom beter niet richten op agrarische cultuurlandschappen uit het verleden (relict) zoals heidegebieden, blauwgraslanden of gruttoreservaten. „Sterker nog, agrarisch natuurbeheer is de nekslag voor de EHS geweest”, voegt hij toe.

De Ecologische Hoofdstructuur (EHS), een nationaal netwerk van natuurgebieden, werd onder Rutte I door staatssecretaris Henk Bleker grotendeels aan banden gelegd. „De EHS was bedoeld voor robuuste natuur die zelfregulerend is. Toen hoorde die agrarische natuur er ineens ook bij en liepen de kosten op. Dan snap ik best dat een ambtenaar daar een keer een streep doorheen haalt.”

„Hier ben ik het absoluut mee oneens. Overal ter wereld is de natuur juist op de voedselrijke plekken verdwenen, terwijl deze plekken vaak hele bijzondere natuur kunnen herbergen. Ook het boerenlandschap is voor veel soorten erg belangrijk. Dat de EHS zonder agrarische component begonnen is, is historisch onjuist. Toen de EHS startte zat er al 100.000 ha boeren natuur in. Dat oppervlak is heel snel daarna verdubbeld, maar dat was al in de jaren 80.”

**'TAMELIJK
GRATUIT'**

Volgens Helias Udo de Haes, emeritus hoogleraar milieukunde aan de Universiteit Leiden, is de agrarische natuur juist wel belangrijk. „Veel soorten zijn afhankelijk van het boerenlandschap. Bovendien is dit de plek waar veel mensen komen om te recreëren.” Udo de Haes ziet positieve en negatieve kanten aan het boek. „Ja, de agrarische natuur gaat helaas landelijk sterk achteruit, maar wat me verbaast is dat Frank Berendse consequent de successen van het agrarisch natuurbeheer negeert. Die zijn er óók en dat had best in zijn boek mogen staan.” Udo de Haes werkte ruim twee jaar samen met 44 andere auteurs aan een ander boek: 'Agrarisch natuurbeheer in Nederland' dat in juni bij Wageningen Academic Publishers verscheen. „Daarin is ook duidelijk aangegeven wanneer agrarisch natuurbeheer wél werkt. Zo zijn er verschillende gebieden waarin de grutto weer sterk is toegenomen. Dat lukt

in grote, aaneengesloten open gebieden met reservaten én agrarisch natuurbeheer, met een hoge grondwaterstand en plaatselijk plas-dras situaties, en waar nodig met regulering van de predatie. In akkergebieden bieden vogelakkers goede perspectieven. Waarom wordt steeds gezegd dat agrarisch natuurbeheer volledig heeft gefaald? Trouwens, ook in agrarische natuurreservaten gaat niet alles goed. Zomaar voorstellen om één derde van het landareaal te reserveren voor natuur vind ik tamelijk gratuit. Dat is gewoon niet haalbaar en leidt bovendien tot uitbreiding van het landbouwareaal elders. Ik zie liever een gedegen analyse en een voorstel voor uitbreiding van de natuur dat wel haalbaar is, zonder de problemen te verplaatsen.”

„Hij framet mij nu als tegenstander van agrarisch natuurbeheer. Dat is onzin. In het verleden is het met agrarisch natuurbeheer vaak fout gegaan. Dat heb ik eerder aan de kaak gesteld. Met die kennis kunnen we het agrarisch natuurbeheer anders insteken. Deels gebeurt dat ook al. Mijn visie is beslist haalbaar. Politiek nu misschien nog niet, maar dat gaat veranderen.”

**'IN GROTE
LIJNEN EENS'**

Teo Wams, directeur natuurbeheer van Natuurmonumenten, is vooral positief over het boek van Berendse. „Ik vind het knap dat hij in zo'n kort boekje, zo'n degelijke analyse weet te maken. Ik zou willen dat ik het zelf geschreven had." In grote lijnen is Wams het met Berendse eens. "De landbouw heeft inderdaad grote invloed op de natuur en veel natuur staat onder druk. Als Natuurmonumenten waren we te overheidsachtig geworden. We hebben ons te veel verscholen achter visie- en ambitiekaarten. Natuurlijk, dat was nodig om nieuwe natuur in te richten en een beleidsmatig netwerk van natuurgebieden aan te leggen, maar we zijn daarin doorgesloten. Ik reken dat ook mijzelf aan. Het was alsof onze leden een mooie bijkomstigheid waren, terwijl zij de kern vormen. We proberen dat langzaam te veranderen."

Soms wil Wams zich daarbij harder opstellen. „Neem de kustregio. Daar had de

overheid plannen om te gaan bouwen. We zijn toen actie gaan voeren. Dat heeft geleid tot ruim 100.000 handtekeningen. De plannen zijn inmiddels teruggetrokken en we zijn bezig met een kustpact dat de kust veilig moet houden", vertelt Wams met enige trots. Dat sommige bouwplannen toch nog doorgaan is Wams een doorn in het oog. „We zijn er inderdaad nog niet. Daarom zijn onze leden juist ook zo belangrijk. We zijn bezig om lokale communities op te zetten waarbij leden onze ogen en oren zijn."

„Op dat vlak verschil ik ook echt van mening met Berendse. Ik zie recreatie en betrokkenheid van mensen in natuurgebieden juist als kans en met goede zonering hoeft recreatie ook niet schadelijk te zijn. In het Naardermeer hebben we dat heel mooi kunnen doen. Daar lag het centrum midden in het deel waar ook de zeldzame vogels zitten. Dat hebben we nu verplaatst. Bezoekers komen daarom automatisch in de delen die beter tegen een stootje kunnen. Het ecologisch belangrijke deel is nog steeds toegankelijk, maar trekt nu veel minder publiek. Dit soort maatregelen willen we op meer plekken nemen."

En veel hardere opstelling tegen de landbouw overweegt Wams echter niet. „Het areaal landbouw zo sterk verkleinen is

niet haalbaar. Bovendien hoeft landbouw ook niet slecht te zijn. We werken, als dat even kan, liever samen met boeren. Ik geloof in natuurinclusieve landbouw. Neem de Wieden. Hier zat een boer midden in een belangrijk weidevogelgebied dat door ons beheerd wordt. Wij willen daar de grondwaterstand omhoog, dat is voor de grutto beter. Voor de gangbare landbouw moet die grondwaterstand juist naar beneden om meer te kunnen produceren. Duurzaam is dat niet, want de bodem blijft door die ontwatering dalen. Uiteindelijk kwam deze boer naar ons toe. Hij wilde biologisch gaan produceren, met een hogere grondwaterstand. De boer zit er nu nog steeds. En dat niet alleen. Hij beheert ook een deel van onze natuur, door daar zijn koeien te laten grazen. Hiermee zijn we beiden beter af."

„Die boer in de Wieden, heel mooi! Dat is precies zoals ik me de regionale natuurnetwerken voorstel."

Dit soort win-winsituaties kunnen volgens Wams vaker gemaakt worden. Ook een pesticidenbelasting ziet Wams wel zitten. „Dat creëert duidelijkheid en kan voor boeren ook heel prettig zijn. De landbouw van nu is niet duurzaam. Een meer duurzame landbouw biedt perspectieven voor de toekomst. Ik ben ook heel benieuwd hoe de Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO) over het boekje denkt."

„Wat me opvalt is dat de reacties van de drie natuurbeschermers zo ontzettend verschillend zijn. Dat is precies het probleem dat ik in mijn boekje heb willen aankaarten. Het ontbreekt de natuurbescherming in Nederland op dit moment aan breed gedeelde idealen, waardoor ze ook niet de power heeft om substantiële stappen af te dwingen. Ik hoop ontzettend dat de natuurbescherming in de toekomst weer met een gezamenlijke visie zal kunnen komen."

'HET HOUDT JE SCHERP'

Jakob Bartelds, voorzitter van LTO Noord kan daar kort over zijn: „Eén derde van het land reserveren voor

natuur is niet realistisch. Wageningen Economic Research heeft dit rapport geschreven om te kijken of Nederland in een crisissituatie zelfvoorzienend kan zijn. Wij zijn de tweede exporteur van landbouwproducten in de wereld, dus het verbaast mij niets dat het met andere teelten inderdaad kan. Frank Berendse misbruikt dat rapport nu om daar zijn eigen doelen mee te verwezenlijken." „De landbouw is juist een onmisbare schakel in de economie. Het is niet zoals Berendse zegt dat daar maar een paar deelsectoren voor verantwoordelijk

zijn. Gemiddeld is het zo dat elke euro omzet op het land zich vier tot vijf keer vermenigvuldigt door de toegevoegde waarde die de schakels erna leveren. Zonder onze input houdt dat op. We leven inderdaad in een dichtbevolkt land en soms zorgt dat voor conflicten. Het houdt je scherp en dat is goed, dat maakt ons inventiever.”

„Onze landbouw is juist daarom de afgelopen tijd veel schoner geworden. In de aardappel bijvoorbeeld, is het pestici-

„Deze reactie had ik wel verwacht, maar de landbouw wordt steeds vuiler. Het gebruik van veel bestrijdingsmiddelen is de laatste 15 jaar toegenomen. Dat geldt zeker voor de meest schadelijke stoffen als imidacloprid. Ook het aantal sectoren dat een substantiële bijdrage levert aan economie en werkgelegenheid, is toch echt beperkt.”

dengebruik echt drastisch afgenomen. Maar een boer gaat nu wel vaker het veld in om kleinere hoeveelheden te spuiten, we moeten dat gewoon beter uitleggen. Een pesticidenbelasting? Dat lijkt mij geen goed idee. Neem dat kwartje van Kok; is iemand daar minder van gaan rijden? Ik denk dat het veel beter is om meer duurzame middelen een meer soepele toelating te geven. Nee, dit boekje staat zo ver van de realiteit, ik denk dat lezers zich dat ook wel realiseren.”

‘Wilde apen’ wordt uitgegeven door de KNNV uitgeverij en kost €9,95. Inmiddels is de tweede druk verschenen. 📖

Stijn van Gils is promovendus en freelancejournalist voor onder andere Follow the Money en Vork

Beeld: Susan Rexwinkel, Ellen Meinen.